

GLOBALASHUV DAVRIDA TADBIRKORLIK SUB'EKTLARINING RIVOJLANISHIDA SOLIQ IMTIYOZLARINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI

Muhlisa Ikramova

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10732250>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-February 2024 yil

Ma'qullandi: 25- February 2024 yil

Nashr qilindi: 29- February 2024 yil

KEY WORDS

globallashuv davri, soliq
imtiyozlari, soliqlarni
optimallashtirish, tadbirkorlikni
qo'llab-quvvatlash, istiqbollar,
rag'batlantirish.

ABSTRACT

Ushbu tadqiqot ishida globalizatsiya davrida innovatsiyalar va soliq imtiyozlarining tadbirkorlik sub'ektlarining rivojlanishida o'ziga xos o'rin olishi haqida gaplashiladi. Global innovatsiyalar va transformatsiyalar jarayonida soliq imtiyozlarini zamonaviy usullar bilan tadbirkorlikka qo'llash yo'llari muhokama qilinadi. Xalqaro innovatsiyalar va soliq tizimlarining rivojlanish yo'li va muhimligi haqida umumiy tasvirlashni ta'minlaydi.

Davlatning amaldagi soliq siyosati zamonaviy iqtisodiyotning rivojlanishiga va tadbirkorlik sub'ektlarining maqsadga muvofiqligiga ta'sir qiluvchi asosiy omil hisoblanadi. Soliq siyosatini manipulyatsiya qilish orqali davlat biznesning iqtisodiy rivojlanishini rag'batlantirishi yoki cheklashi mumkin. Tadbirkorlik tashabbuslarini faol qo'llab-quvvatlaydigan va tadbirkorlik uchun samarali mexanizmlarga ega bo'lgan mamlakatlarda rivojlanayotgan biznes mavjud. O'zbekistonda iqtisodiy islohotlar soliq yukini kamaytirish va "yashirin" iqtisodiyotga qarshi kurashish uchun biznes yuritish uchun yanada qulay muhit yaratish uchun soliqqa tortishga qaratilgan. Zamonaviy globallashgan iqtisodiyot sharoitida soliq imtiyozlari xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning rivojlanishini rag'batlantirishning asosiy vositalaridan biridir. Jahon bozorlarida raqobatga bo'lgan ehtiyoj mamlakatlarni soliq tizimlarini doimiy ravishda takomillashtirishga va tadbirkorlarga turli xil imtiyozlar berishga majbur qilmoqda. Globallashuv sharoitida xo'jalik yurituvchi sub'ektlarni rivojlantirishda soliq imtiyozlarini kuchaytirish istiqbollarini yaratish va ularni davomiy optimallashtirish kerak.

Adabiyotlar sharhi

Zamonaviy iqtisodiy rivojlanish paradigmasida iqtisodiyotni fiskal siyosat tuzilmalari orqali qanday tartibga solish kerakligi to'g'risida turli xil nazariy istiqbollar mavjud. J. Keyns (2012) yalpi talabni samarali rag'batlantirish uchun soliqlar, davlat idoralari va ijtimoiy transfertlar kabi fiskal siyosat vositalaridan foydalanish muhimligini ta'kidlaydi [1]. Kuziyeva (2019) ta'kidlaganidek, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning jadal rivojlanishiga ta'sir ko'rsatgan asosiy omillardan biri soddalashtirilgan soliqqa tortish tizimini joriy etish va soliq yukini bosqichma-bosqich yengillashtirishdir. Shunday qilib, so'nggi o'n yil ichida mikro firmalar va kichik korxonalar tomonidan to'lanadigan yagona soliq to'lovi stavkasi 13% dan 4% gacha pasaytirildi [2]. Bundan tashqari, Tuychiev (2023) kichik va o'rta biznes soliqqa tortish

rejimini aniqlash uchun institutsional asoslarini takomillashtirish ta'kidlaydi [3]. Xayitov, Yo'ldasheva, Boboyev va Muxsinovlarning (2020) O'zbekistonda soliq tizimi va xususiy biznesga bag'ishlangan o'quv qo'llanmasida tadbirkorlik va soliq tizimi o'rtasidagi chambarchas bog'liqlik ta'kidlangan. Ular tadbirkorlik jamiyat va iqtisodiyotni rivojlantirish uchun juda muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaganlar [4]. To'xsanovning (2020) O'zbekistonda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning markaziy bo'g'inida soliq sohasidagi islohotlar turishini aytib o'tgan. Mamlakatimizda "soliq yukini kamaytirish, biznes yuritish uchun yanada qulay sharoitlar yaratish zarurligini aytgan ishini eslatib o'tish joiz [5].

Tadqiqot metodologiyasi

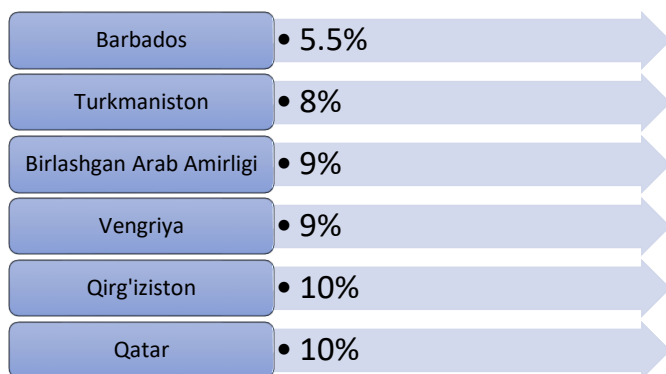
Qiyosiy va sifatli tahlil yondashuvlari, namuna olish va ma'lumotlarni yig'ish globallashtirish davrida tadbirkorlik sub'ektlarining rivojlanishida soliq imtiyozlarini oshirish istiqbollari o'rganish uchun ishlatiladi. Ma'lumotlar akademik jurnallar, maqolalar va hukumat hisobotlaridan to'planadi. Bundan tashqari, statistik guruhlash, tizimli tahlil, taqqoslash va boshqa usullardan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar

O'zbekistonda tadbirkorlikni soliqqa tortishda bir qancha muammolar mavjud. Norasmiy iqtisodiyot: O'zbekiston muhim norasmiy iqtisodiyotga ega, bu yerda korxonalar rasmiy soliq tizimidan tashqarida ishlaydi. Bu, asosan, og'ir soliq qoidalar va yuqori soliq stavkalari bilan bog'liq. Katta norasmiy iqtisodiyotning mavjudligi adolatsiz raqobatga va hukumat uchun soliq tushumlarining yo'qolishiga olib keladi. Soliq imtiyozlarining kamligi: O'zbekistonda tadbirkorlar va startaplar uchun soliq imtiyozlari yetishmasligi. Bunday imtiyozlar tadbirkorlikni rivojlantirish, innovatsiyalarni rag'batlantirish va iqtisodiy o'sishni ta'minlashga yordam beradi. Korruptsiya va soliq to'lashdan bo'yin tovlash: korruptsiya O'zbekistonda doimiy muammo bo'lib, soliq tizimiga ham ta'sir qiladi. Soliq xodimlari poraxo'rlik va noqonuniy amaliyotlar bilan shug'ullanishi mumkin, bu esa korxonalarga soliqlardan qochish yoki daromadlari to'g'risida hisobot berishga imkon beradi.

Soliq solishni takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar

Raqobatbardosh korporativ soliq stavkasini amalga oshirish: korporativ soliq stavkalarini pasaytirish korxonalarni mamlakatda operatsiyalarni yo'lga qo'yishga jalb qilishi mumkin. Quyidagi jadvalda bir qator davlatlarning 2023-yil uchun korporativ soliq stavkalari ko'rsatilgan. O'z navbatida, korporativ stavkalarining past bo'lishi, Google, Apple va shunga o'xshash kabi transmilliy kompaniyalar uchun jozibali manzilga aylanishi mumkin [6].

1-jadval. Dunyodagi eng past qonuniy korporativ daromad solig'i stavkalari, 2023 yil.

Soliq imtiyozlarini taklif etish: muayyan sohalar yoki faoliyat uchun soliq imtiyozlarini taqdim

etish investitsiya va innovatsiyalarni rag'batlantirishi mumkin. Masalan, Tadqiqot va rivojlantirish soliq krediti.

Korxonalar uchun mavjud bo'lgan eng qimmatli doimiy rag'bat bu tadqiqot va rivojlantirish (R&D) soliq krediti. Hukumat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan ushbu dastur korxonalariga tadqiqot va ishlanmalar orqali innovatsiyalarga sarmoya kiritishga undash orqali Amerikadagi texnik ish o'rinlarini ko'paytirishga yordam berish uchun ishlab chiqilgan. Bu ishlab chiqarishdan tortib dasturiy ta'minotni ishlab chiqishgacha bo'lgan deyarli barcha sohalarga taalluqlidir, bu esa soliqlarni kamaytirish yo'lini izlayotgan korxonalar uchun jozibali imkoniyatdir. Kredit malakali ishlarni bajaradigan xodimlarning ish haqi asosida hisoblanadi, shuning uchun xodimlar qancha ko'p ishtirok etsa, potentsial tejash shunchalik yuqori bo'ladi [7].

Yana bir yaqqol misol, Singapur davlati. Tadqiqot va rivojlantirish sxemasi ko'plab korxonalariga foyda keltirdi. 2018 yilda 520 ga yaqin kompaniya kengaytirilgan R&D imtiyozlarini talab qildi. Kichik va O'rta korxonalar tadqiqot va rivojlantirish bo'yicha benefitsiarlarning aksariyat qismini tashkil etib, tadqiqot va rivojlantirish bo'yicha da'volarning 85 foizini tashkil etdi. Tadqiqot va rivojlantirish da'volar asosida qayta ishlangan, 83% kichik va o'rta korxonalar da'volar to'liq ilmiy-tadqiqot va rivojlantirish foyda bergan [8].

Soliq qoidalarini soddalashtirish: soliq qoidalari va jarayonlarini soddalashtirish korxonalar uchun soliq qonunlariga rioya qilishni osonlashtirishi va ma'muriy xarajatlarni kamaytirishi mumkin. Masalan, Gollandiyadagi soliq tizimi soddaligi va samaradorligi bilan mashhur. Mamlakat progressiv soliq tizimida ishlaydi, bu yerda jismoniy shaxslar yuqori daromad darajasi uchun yuqori soliq stavkalarini to'laydilar. Gollandiyada soliq tushumlarining asosiy manbalariga daromad solig'i, qo'shilgan qiymat solig'i (QQS), korporativ soliq va ijtimoiy sug'urta badallari kiradi. Umuman olganda, Gollandiyadagi soliq tizimi sodda va shaffof bo'lib, muvofiqlikni ta'minlash uchun aniq ko'rsatmalar va qoidalar mavjud [9].

Ushbu tavsiyalarni amalga oshirish orqali mamlakatlar globallashtirish dunyoda biznes uchun qulay soliq muhitini yaratishi, investitsiyalarni jalb qilishi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi mumkin.

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytganda, globallashtirish davrida tadbirkorlik sub'ektlari uchun soliq imtiyozlarini oshirish iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, investitsiyalarni jalb qilish va innovatsiyalarni rivojlantirish imkoniyatiga ega. Kompaniyalarga soliq imtiyozlari berish orqali hukumatlar tadbirkorlik va raqobatbardoshlikni rag'batlantirishi mumkin, natijada ish o'rinlarini yaratish va iqtisodiy farovonlikka olib keladi. Biroq, siyosatchilar uchun fiskal oqibatlarini diqqat bilan ko'rib chiqish va soliq imtiyozlarining shaffof, maqsadli va iqtisodiy rivojlanishning keng maqsadlariga muvofiqligini ta'minlash juda muhimdir. Umuman olganda, to'g'ri strategiyalar bilan soliq imtiyozlarini oshirish globallashtirish iqtisodiyotda qulay ishbilarmonlik muhitini rivojlantirish uchun kuchli vosita bo'lishi mumkin.

Adabiyotlar:

1. Keynes, John M. The General Theory of Employment, Interest and Money // The Collected Writings of John Maynard Keynes.—Cambridge University Press, 2012.—Vol. VII.—428 p.—ISBN 9781139524278;
2. Kuziyeva N.R. O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari uchun

- soliq mexanizmini takomillashtirish yo'llari. Maqola, 2019, 2 b;
3. Tuychiev Sh. Sh. Kichik va o'rta biznes uchun soliq rejimini aniqlashning institutsional asoslari. Dissertatsiya, 2023, 5 b;
 4. Hayitov Sh. N., Yo'ldasheva S.N., Boboyev A.Ch., Muhsinov B.T. O'zbekistonda soliq tizimi va xususiy biznes. O'quv qo'llanma, 2020, 4 b;
 5. To'hsanov Q.N. 2020. Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini soliqqa tortishning xorijiy tajribasidan foydalanish istiqbollari. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. No. 6, Noyabr-Dekabr 2020. 242 b;
 6. OECD, "Table II.1. Statutory corporate income tax rate" and "Statutory Corporate Income Tax Rates"; PwC, "Worldwide Tax Summaries – Corporate Taxes"; Bloomberg Tax, "Country Guides – Corporate Tax Rates"; and researched individually, see Tax Foundation, "worldwide-corporate-tax-rates.";
 7. Tax incentives small businesses can claim in 2023 (2023) alliantgroup. Available at: <https://www.alliantgroup.com/2023/06/07/tax-incentives-small-businesses-can-claim-2023/> (Accessed: 10 February 2024);
 8. IRAS: Research & Development (R&D) tax measures (no date) Default. Available at: [https://www.iras.gov.sg/taxes/corporate-income-tax/income-deductions-for-companies/business-expenses/research-development-\(r-d\)-tax-measures#:~:text=As%20announced%20in%20Budget%202023,of%20qualifying%20R%26D%20expenditure%20on](https://www.iras.gov.sg/taxes/corporate-income-tax/income-deductions-for-companies/business-expenses/research-development-(r-d)-tax-measures#:~:text=As%20announced%20in%20Budget%202023,of%20qualifying%20R%26D%20expenditure%20on) (Accessed: 10 February 2024);
 9. Belastingdienst (2024) Individuals, Naar de startpagina van de Belastingdienst. Available at: <https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/en/individuals/individuals> (Accessed: 11 February 2024).

INNOVATIVE
ACADEMY